آریانا افغانستان آنلاین
http://www.arianafghanistan.com

پوهاند محمد حسن کاکړ ۲۰۱۶/۰۲/۲۰

د بناغلو زماني او سیستاني

د لیکنو په هکله

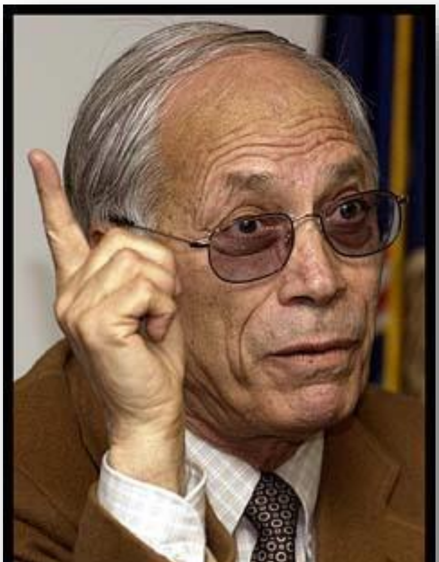

پوهاند محمد حسن کاکړ

۲۰۱٦

ارسال مقالات: info@arianafghanistan.com و یا spineghar@gmail.com

د مطالبو فهرست

سريزه

لومړۍ برخه:

- د ښاغلي زماني د ليکني په هکله

- د ښاغلي زماني يوه بله ذهني حيرانوونکې وينا

– له برتانويانو سره اړيکي

- د پاچا امان الله ځيني مهمي تېروتني

– د پاچا امان الله وروستنۍ لويه جرګه

- د پاچا ضد تبليغونه او بغاوتونه

– د شنوارو ياغي توب

- حبيب الله په نا ارام کوهدامن او سيد حسين په ناکرار کوهستان کي

- په کابل باندي د حبيب الله بريد

- د کابل ښار استحکامات او د پاچا ناڅاپي استعفی

- پاچا امان الله او د هغه لس کلنه واکمني

- د اماني دورې له تاريخ سره بې کچي مينه او تنده

دوهمه برخه:

- د ښاغلي سيستاني د ليکنو په هکله

- يادښتونه

لومړۍ برخه

دریم قسمت

د پاچا ضد تبلیغونه او بغاوتونه

لویه جرګه لا پای ته نه وه رسېدلې، چې پاچا له غټو ستونزو سره مخ شو. غبار (۸۱۷) د نورو له قول نه هغه د "... حلقهٔ مخصوص حضرات مجددي به شمول بعضي سرداران بزرګ و روحانیون مشهور" کار بولي. د غبار مطلب به د شاه اغا مجددي روایت وي چې بیان یې د مخه شوئ دئ. د قاضیانو د اعدام پایلې هم پاچا ته ګراني تمامي شوې. دغه قصه د مخه د منشي علي احمد د روایت له مخې بیان شوئ. لیکواله ستیوړټ (۳۹۰- ۳۹۳) د هغې بیان په تفصیل خو په لږ تفاوت کوي. دغه پېښه د ۱۹۲۸ کال د اګست میاشتې په اخرو کې ښیي، او شمېر یې هم نهه تنه، د پخواني ستر قاضي عبدالرحمن پیګنوټي په سروالي ښیي. هغه دا هم وایي چې د قاضیانو له اعدام نه وروسته ملایانو په لوګر، کوهدامن، کوهستان او کابل ښار کې د پاچا ضد تبلیغونو ته زور ورکړ، چې د هغو له امله شاوخوا لس تنه ملایان په کابل، نژدې لس تنه په خوست او شاوخوا پنځلس تنه په کوهستان کې بندي شول. د مؤلف فضل غني مجددي په وینا "حتی بعضي از وزرا و بزرګان دولت موقف امان الله خان را تائید نکردند، مثل محمود طرزي، عبدالهادي خان وزیر تجارت و عبدالرحمن لودي همه استعفاي خود را تقدیم پادشاه کردند." (۱٦) په خلکو کې هم ویل کېدل، چې پاچا غواړي د کمال آته ترک په شان ملایان و ځپي، شرع پرېږدي او د ملک نظام سیکولر کړي. داسي ښکاري چې د پاچا په کمپ کې د قاضیانو د اعدام په پایلو چا فکر نه دئ کړئ. دوی به په دې فکر وو، چې په دغو اعدامونو سره به د حکومت مخالفان عبرت واخلي او پوه به شي چې حکومت پیاوړئ او په اوضاع حاکم دئ، خو دوی دې ته ملتفت نه وو چې آوازې تر ډېره حده په نالوستې افغان ټولنه کې په ګړندي ډول خپرېږي او خلک پاروي، هغه هم چې د قاضیانو د مظلومیت په اړه وي. لیکواله ستیوړټ وایي چې

" له کابل نه دباندي، په ولايتونو کي خلکو په آزاد ډول ويل چي پاچا به حتماً لېونی شوی وي." (ستيوړټ، ۴۰۲)، خو په کابل کي حکومتي چارواکو د پاچا ملاتړ کاوه. دوی هغه پرمختګ ستايه چي پاچا ورته ملا تړلي وه، خو ويل کېده چي دوي غوړه مالان دي، او هغه څه وايي چي پاچا يې غواړي. خو دغه خلک هم د پاچا په اصلاحاتو زيانمن کېدل. پاچا کوښښ کاوه د دوي د هغو عوايدو مخه ونيسي چي په هغو سره يې اروپايي دريشی، ګاڼي او ګړندي موټرونه رانيول. په دې ډول پاچا له منورو ايډيالست ځوانانو نه پرته رښتيني متحدان نه لرل، او خپل دريغ يې هم نه ټينګ کوه. " هغه نژدې يوازي وو." (ستيوړټ، ۴۲۰)

د شنوارو ياغي توب

په همدغه حال کي وو چي شنواري د ۱۹۲۸ کال د نومبر په ۱۴ مه ياغي شول. دوی لا دمخه هڅه کړې وه چي د هغو نجونو د تګ مخه ونيسي چي د جلال آباد- ډکي په لار ترکيې ته د زده کړې لپاره تللي، خو شنواري په دې کي بريالي نه شول. عزيز هندي وايي، کشکي دوي بريالي شوي واي، چي په هغه حال کي ممکن پاچا پر ځای پاتي وای، چي دی يې اخلاصمن وو. دی دا هم وايي چي ددغو نجونو ډېر پلرونه هم ناراض وو، چي لوني يې

دباندي استولي کيږي او ويل کېده چي دوی د شنوارو لويان تحريک کړي وو. (عزيز هندي، ۲۴۳، ستيوړټ، ۴۱۳)

غبار (۸۱۸) د سنګو خېل شنوارو بغاوت د کوچيانو سره د هغو د يوې نښتې نتيجه ګڼي، چي په هغي کي څو تنه شنواري تلف شول، دوی قاتلان و نيول او حکومتي چارواکو ته يې وسپارل، خو هغو قاتلان خوشي کړل. او شنواري بيا د حکومت پر ضد جګ شول. ستيوړټ دغه پېښه د هغو د ياغيګرۍ نه څو ورځي وروسته ښيي، خو هغه د قاتلانو خوشي کېدل د بډو له امله ګڼي، او بيا وايي چي په دغه کار سره شنواري دومره وتورېدل، چي د "انتقام قانون" ته يې رجوع وکړه. (ستيوړټ، ۴۱۷). منشي علي احمد د شنوارو د ياغي توب مخکښان، محمد افضل او محمد علم بولي چي دواړه د سنګو خيل شنوارو مشران وو.

دوی په دغه وخت کې په کابل کې وو. هلته غلام صدیق څرخي وهڅول چې خپل قوم پاڅون ته و هڅوي. په شنوارو کې دوی خپلو قومیانو ته وویل چې " پرېکړه داده چې د دوی لونې به د زده کړې لپاره ترکیې ته واستولي شي، خو [مګر] دا چې دوی د هرې یوې د معافي کېدولو په لار کي پنځه سوه روپۍ ولګوي" سنګو خېل د شنوارو د درو نورو څانګو ، علي شېر خېل، سه پای او مندوزي کې تر ټولو مهمه څانګه وه، او په دغه وخت کې ملک محمد افضل او ملک محمد علم دومره فعال وو، چې هم یې خپل قوم د پاچا پر ضد و لمسوه او هم یې وروسته د حبیب الله کلکاني په امارت کې په قومي او ملي سیاست کې فعاله مخکښې وکړه. محمد افضل لیکل او لوستل هم کولی شول. لکه چې دمخه ویل شوئ، شنواري د عجب خان اپریدي په موضوع کې له حکومت نه د انتقام اخیستلو موقع ته سترګي په لار وو.

دوی سمدلاسه د ډکې او بټې کوټ لار بنده کړه او په اچین کې یې حکومتي مرکز چور کړ، او چاړواکي یې بندي کړل. د جلال اباد اعلی حاکم پاچا له دغې پېښې نه په تلیفون کې خبر کړ. پاچا ورته ډاډ ورکړ چې " دی الوتکي، پوځ او وسلې لري، او څنګه چې سلطنت یې په بین المللي بنسټ ولاړ دئ، دی د دغسي بغاوتونو پروا چندان نه کوي." (سټیوړټ، ٤١٧) پاچا په عین حال کې اعلی حاکم ته هدایت وکړ، چې شنوارو ته دې یوه درې کسیزه جرګه واستوله شي، خو په هغې کې دې ملا، حضرت او سید نه وي. اعلی حاکم همدغسي وکړل، خو په غني خېل کې هغه له اویا څخه ډېرو شنوارو چور کړه. په همدغه وخت کې نور شنواري هم له سنګوخېل سره یو ځای شول او ټولو په ګډه د پیش بولک په چونۍ برید وکړ. سرتیرو د زړه مقاومت و نه کړ، او یاغیانو د هغو وسلې او د خزانې پیسې تر لاسه کړې. شنواري په دغه ډول د وسلو خاوندان شول.

حکومت بیا د لومړي ځل لپاره د نومبر په شلمه شنواري بمباري کړل. د الوتکو پیلوټان افغانان او شورویان وو. تبلیغي پاڼي په شنوارو وغورځول شوی، چې په هغو کې یې دا د "علم او جهل" جګړه وبلله. (سټیوړټ، ٤٢٠)

پاچا په یوه کتنې کې د برتانوي هند سفیر، همفریز، ته وویل، چې "شنواري زما د دښمنانو له خوا، چې ملایان دي، هڅول شوي دي، او دوی زما د اصلاحاتو په اړه غلطي آوازې خپروي." هغه ورته وویل چې "ملایان د خپل شته والي لپاره جنګیږي." او دا چې دغه بمباري د روسي پیلوټانو له خوا کیږي، خلک یې ناراضه کړي دي." همفریز بیا رډ ورته کړه چې په تاسي باندي د قومي خلکو له خوا د اسلام ضد تور لګول کیږي، او دا چې تاسي کسبي ملحدان ګمارئ چې ستاسي رعیت بمباري کړي، دغو تورونو ته اعتبار ورکوي." (سټیوړټ، ٤٢٠) غبار هم وایي، چې همفریز شاه ته وویل چې "... اعلیحضرت تمام

طبقات مردم را مخالف خویش ساخته. روحانیون، دهقان ها، تجار و عساکر همه از ریفورم های جدید و تزئید مالیات ناراضي گردیده اند." غبار دا هم وایي چې همفریز بیا مشوره ورکړه چې " ... شاه باید با تمام قوا در صلح و اشتنی با رهبران شورش شنوار بکوشد تا اغتشاش در محل خود محدود بماند، ورنه اگر مهمند ها با اغتشاشیون پیوستند، خطر عظیم خواهد شد." (غبار، ۸۱۹). داسي ښېښه شوه چې څو ورځې وروسته دوو روسي پیلوټانو په افغان سرتیرو باندي په سهو بمونه وغورځول، چي له امله یې دېرش تنه تلف او ډېر نور ټپي شول.(ستیوړټ، ۴۲۰) په دغه حال کې د جلال اباد ښار ساتنه مهمه شوه.

یو شمېر خوګیاني د ښار د ساتني لپاره و رسېدل، خو نظامي قوماندان چې له کابل نه جلال اباد ته ورسېد، نه په هغو او نه په نورو ایله جاریو اعتماد درلود، چې د رضاکارو په نامه هلته رسیدلي وو. دغه قوماندان مومندو ته د وسلو وېش بند کړ، او په ښار کي یې نظامي حکومت اعلان کړ. په دغه وخت کي آوازې وې چې شنواري او مومندان غواړي چې په ښار ننوزي او چور یې کړي. د مومندو نفوذناک روحاني، د چکنور ملا، تر دغه وخته دوی ارام ساتلي وو، خو هغه له پاچا نه هم غوښتي وو، چې خپل اصلاحي پروګرامونه ودروي. پاچا د هغه غوښتنه هم و نه منله. هغه بیا " شنواري و هڅول چې په ښار و دانګي، په دغه مقصد چي افغان حکومت د هغه غوښتني ومني." (ستیوړټ، ۴۲۱) محمد ګل مومند له پاچا نه په تیلیفون کې وغوښتل چې جلال اباد ته نور پوځ واستوي، او که نه دغه ښار به په څو ورځو کې له لاسه ووزي. پاچا یو څه توپونه او وسلې جلال اباد ته واستول، خو قوماندان محمد ګل مومند ته یې دا هم وویل، چې د دسمبر تر پایه پوري له شنوارو سره و نه جنګیږي. خو شنواري د نومبر په ۲۹ مه د کابل وره له لاري ښار ته ننوتل. ښار ته د ننوتلو دمخه له ښار نه دباندي ښوونځي سوځول شوي وو.

شنوارو بیا په یوې لس ماده ایزي څرګندونې کې د پاچا د ټولو اصلاحي پروګرمونو لغو کول وغوښتل او په پاچا یې هم د "کافر" حکم وکړ. په عین حال کې پنځوسو شنوارو په جلال اباد کې د برتانوي هند قونسلګري بنده کړه. قونسل محمد جهانګیر هغو ته وویل چې دی او هیئت یې د پاچا د دولت مېلمانه دي، خو ځواب یې واورېد چې پاچا "کافر" دئ او میلمانه یې د رعایت مستحق نه دي." شنوارو بیا قونسګري چور کړه، اور یې ورته واچوه، خو له چارواکو سره یې غرض و نه کړ." (ادمک، ۱۳۹، ستیوړټ، ۴۲۲). جلال اباد ته لویې لاري د یاغي توب له پیل نه بندي شوي وې.

دا به د همفریز د مشورې په اثر وو، چي پاچا سردار شېراحمد او غلام صدیق جلال اباد ته واستول، چي کشاله له یاغیانو سره د خبرو له لارې هواره کړي. شنوارو په درو ناستو کې (ډسمبر ۳،٤) خپلي غوښتنې ورته وړاندي کړې. غوښتني یې دا وې چې:

- ټول ریفورمونه دي، د هشت نفري جلبي سیستم په ګډون لغو شي،
- نجوني دي له اروپا څخه بیرته راوغوښتلې شي
- د ملایانو او سیدانو په چاروکي دې مداخله و نه شي; او ددوی پر ضد دي له انتقامي اقدام نه ډډه وشي.(ادمک، ۱٤۱).

ستیوړټ نورې غوښتني هم پرې اضافه کوي، چي ډیري مهمي يې دا وې:

- پاچا باید خپله مېرمن "طلاقه کړي"
- محمود طرزي بندي او کورنۍ يې له ملکه بېرون کړي. (ستیوړټ، ٤۳۳)

غبار (۸۲۰) لا دا هم وایي چې " درین ضمن سردار شیراحمد خان یک پیشنهاد بیست و یک فقره اي از طرف شنواري ها به کابل فرستاد، که در طی آن عزل شاه، ولیعهد و حکام و کابینه با اخراج محمود طرزي از افغانستان مطالبه شده بود." غبار د یو شمېر نورو مخورو افغان لویانو ذکر هم کوي، چې د سولي د خوندي کولو لپاره يې کوښښونه وکړل، خو په مقصد و نه رسېدل.

فیض محمد او عزیز هندي د دغه هیئت په ناکامۍ کي د هغه د سروالانو و تخریبي رول ته ګوته نیسي. د عزیز هندي په وینا سردار شیراحمد شنوارو ته اخطار ورکړ، چي " عبدالرحمن خان یوازې ستاسي له سرونو څخه منارونه جوړ کړي وو، خو زه به ستاسي خاوره هم په شنوارو کې پرې نه ږدم، او هغه به کابل ته یوسم." (عزیز هندي، ۲۵۲)

د فیض محمد په وینا په جلال اباد باندې د شنوارو حمله د غلام صدیق په لمسون وه، په دې ډول چي "غلام صدیق خود را به متمردین دوست نموده ایشان را به بندي کردن خود و حمله بر شهر جلال اباد و شیراحمد خان نمودن ترغیب کرده."(فیض محمد، انقلاب، ۱۷، ۳۳) غلام صدیق په شنوارو باندي نفوذ لاره. ده لا دمخه د هغو دوه مشران د خپل قوم د پاڅولو لپاره لمسولي وو. دی د نومیالي اروابناد سپاه سالار غلام حیدر څرخي زوی وو، چې هغه د امیر عبدالرحمن په وخت کي د مشرقي د ملکي او نظامي چارو د اعلی حاکم په توګه له شنوارو سره په ښه چلند کې نوم ایستلئ وو. خو له غلام صدیق نه چي توقع کېدله، چي شنوار به آرام کړي، هغه دغه کار و نه کړ. په نتیجه کي ددوی هیئت په مقصد و نه رسېد، او پاچا بیا د شنوارو د آرامولو لپاره د محمود یاور په مشري یوه نظامي قوه واستوله، خو دغه قوه له نملې نه اخوا تللی نه شوه، او په خپل ماموریت کې ناکامه شوه. پاچا له ناچارۍ د خپل ماما زوی، پخوانی والي علي احمد، د تنظیمې رئیس په توګه د یوې نظامي قوې په قوماندانی هغې خوا ته واستوه. دی تر ډېره حده په خپل ماموریت کي بریالی شو، خو د ماموریت نتیجه يې لا معلومه نه وه، چې پاچا امان الله د حبیب الله کلکاني او ډلي له خوا له دغسي خطر سره مخامخ شو چې له پاچایي نه يې هم لاس

واخيست. که څه هم پاچا د نوي کال د جنورۍ په پنځمه خپل اصلاحي پروګرامونه لغو اعلان کړي وو، (ادمک، ۱۴۲) لکه چي د خوست د ياغي توب په اخر کي يي هم د خپلو اصلاحاتو لغو اعلام کړي وو. خو دواړه يي هغه وخت اعلان کړل، چي وخت له وخته تېر وو، او مؤثر واقع نه شول.

حبيب الله په نا ارام کوهدامن او سيد حسين په ناکرار کوهستان کی

د شنوارو بغاوت لا پای ته رسېدلئ نه وو چي په کوهدامن کې کلکاني حبيب الله، چي په عامه ژبه د سقاو په زوی يادېږي، د دسمبر له دوهمي اونۍ نه وروسته، تر پخوا ډېر جدي شو، او په دغه ډول حکومت له بل خطر سره مخ شو. دغه خطر که څه هم د شنوارو د خطر په اندازه غټ نه وو، خو کابل ته د نژدې والي له امله، تر هغه مهم کېدلی شو، خو لکه څنګه چي وبه ليدل شي، حکومتي چارواکي دغه ټکي ته متوجه نه وو.

حبيب الله چي په ۱۹۲۸ کي شاوخوا د څلوېښتو کلونو وو، د کوهدامن د کلکان د کلي "... يو معمولي بې وزلئ او نوم ورکئ سړی وو." د ادمک د روايت (۱۴۳) له مخې دده اوله نوکري په قلعه مراد بيګ کي د محمد ولي په کور کي وه. د يوه بل روايت له مخې د ده اوله نوکري د کوهدامن د ملک محسن په کور کي وه. حبيب الله په قطعهٔ نمونه کي سرتېرئ شو. دغه قطعه د ترکيي جمال پاشا له خوا د افغان پوځ لپاره د نموني په توګه تنظيم شوې وه، خو هغه د خوست د پاڅون نه دمخه له مينځ نه تللې وه. عزيز هندي په دغه قطعه کې کپتان وو. دی وايي چي حبيب الله يوه ورځ له اجازې نه پرته کورته ته، چي دده او د پيره دارانو تر مينځ نښته وشوه. حبيب الله د پيره دار په توپک سره هغه وواژه، او ياغي شو، او پېښور ته و تښتېد. هلته يي يو کال د چايو دوکان و چلوه. بيا پاړه چنار ته لاړ، خو هلته يي د غلا په تور يوولس مياشتي په بند کي تيري کړې، او چي له بند نه خلاص شو د منګلو په بغاوت کي يي د حکومت پر ضد برخه واخيسته. يو څو

سرتېري يې ووژل او بيا يې په خپلي سيمي، کوهدامن کې په داړه مارۍ شروع وکړه، خو فيض محمد (١٤) وايي چي حبيب الله له اوله له غريبۍ نه غلا ته ملا تړلې وه. دی په قطعه نمونه کې د هغه نوکري هم نه يادوي، خو په پېښور او توت ګي کې د هغه له ستونمن ژوند نه غږېږي.

حبيب الله چې کوهدامن ته ستون شو، له يوه عادي غله نه زيات نه وو. د چاريکارو سيد حسين تر هغه خطرناک داړه مار وو. دی دمخه د يوې ښځې په قضيه کې د دوو کسو د وژولو امله فرار او ياغي شوئ وو. دی د شتو خاوند وو. " خلک له هغه څخه ډېر ډارېدل او هغه په ډېره زړه ورتيا د خپلو څو تنو ملګرو سره به ښارونو ته ننوت او له لوټمارۍ وروسته به بيرته تلو، او چا د هغه سره د مقابلې توان نه لاره."(عزيز هندي، ٣٢٩) د سيد حسين په لاس کي به هر وخت توپنچه وه، او چې په چا به په غوسه شو، سمدلاسه به يې پرې ډزې وکړې. د حبيب الله او سيد حسين په داړه ماري سره کوهدامن او کوهستان نا آرامي سيمي شوې.

www.alamy.com - CPJ057

حبيب الله کوهدامن ته تر راتللو وروسته د فيض محمد (١٥) په وينا " ترک اقامت در خانه و لانه خود گفته، با چند تن دوستاني که با او همراز و انباز بودند، شب به جائی و روز به جائی... گذرانيده، از غلبه جوع اقدام در سرقت و اکل مال حرام و ريختن خون ضعفای انام نموده، و رفته رفته به علاقه دار و حاکم کوهدامن و کوهستان به دادن حصه مال از مردم يار گرديده از خوف دستگير شدن ايمن و مطمئن گشت." فيض محمد دا هم وايي چې " حتی محمد ولي خان... با او عهد امان جان در بين نهاده و پول و تفنگ و فشنگ داده، اسوده خاطرش ساخت." مؤلف سيد رسول هم وايي چې " محمد ولي با اين ناز و نعمت او[امان الله] با بچه سقاو همدست بوده و به او کمک مينمود."(١٧) پخپله محمد ولي هم ددغه داړه مار [حبيب الله] سره تماس نيول منلئ، خو هغه دا هم ويلي چي ده دا کار د امان الله په خبرتيا او امرونو سره کړئ دئ.." (ستيوړټ، ٥٧٤)

ستیوړټ (٤٣٥) له غریبانو سره د حبیب الله له سخاوت نه هم غږیږي او وایي چي په دغه سخاوت سره " هغه ځان له غله نه اوچت کړ." هغې حبیب الله حتی د انګلستان د رابن هوډ په قطار کې هم ودروه، چي شتمن به یې لوټول، او له بې وزلو سره به یې مرسته کوله. غبار وایي چې " ... بچه سقا نیز در کاپیسا و پروان دسته دزدي فراهم کرد و به سرقت و قطع طریق پرداخت; او شبها دزدي میکرد و روزها در کوه ها متواري میگردید، و دستگیري او برای پولیس محل مشکل میگردید. ساحه فعالیت او انقدر وسیع شد که حتی اگر شبی با دسته خود به خانه وارد میشد، صاحب خانه، از ترس جان، خاموشانه او را تغذیه میکرد و به حکومت اطلاعی نمیداد. کار او به جایي رسید که مقداري پول از خزانه مزار به کابل مي امد، و همینکه بچه سقا شنید، راه را گرفت و پول را ربود، و تعقیب حکومت محل به جایي نرسید."(غبار، ٨٢١) ډېره موده نه وه تېره شوې چې حبیب الله او سید حسین دومره زړه ور شول چې " حتی بر بازرگانان کابل که مال التجاره، از قبیل

پوست قره قل و قالین و اجناس روسي از ترکستان حمل و در کابل نقل میدادند، پول حواله کرده و ایشان مکتوب حواله او را به حکومت نموده، از بیم اینکه مال تجارت ایشان را از عرض راه نچاپند، ناچار پول همی دادند و حکومت به دستجات قشون سواره و پیاده عزم تعقیب و گرفتاری انها نکرده، تا که نیرو در بازو یافته، و جنگ ها در بین حکومت و ایشان واقع گشته، که چند تن به قتل رسیده، بدست نیافتادند."(فیض محمد، ١٥) غبار (٨٢١) وایي چې " در قوس که اتش اغتشاش ننگرهار تیز شد، حکومت محل ملک محسن و چند نفري را به سبب امداد به بچه سقا محبوسا به کابل اعزام نمود. متعاقبا دولت، احمد علي خان، رئیس بلدیه کابل، را به حیث رئیس تنظیمه کاپیسا و پروان با اختیارات تامه اعزام کرد، تا از پشت سر مطمئن بوده به اطفاي شورش ننگرهار پرداخته بتواند."

احمد علي لودين په خپل دغه ماموريت کې د جرګې لار ونيوله، لکه سردار شيراحمد چې دمخه په ننګرهار کې له شنوارو سره نيولې وه. اول يې له حکومت نه وغوښتل هغه بنديان ازاد کړي چې له حبيب الله سره يې د مرستې

کولو له امله نيولي وو، بيا يې د کاپيسا او پروان له مشرانو سره جرګه وکړه. د جرګې فيصله دا شوه چې له حبيب الله سره دې پوهاوی وشي. په عين حال کې دوی و منله چې "... در جلب قوه های محلي به دولت خدمت نمايد." لودين وروسته له هغه چې له مرکز نه يې صلاحيت تر لاسه کړ، له شخص حبيب الله او سيد حسين سره په باغ عاروق کې جرګه شو. هلته يې " ...عهدنامه و انهم در حاشيه قران با دو نفر مذکور امضا کرد. درين معاهده بچه سقا قبول کرد که از مخالفت با دولت و شرارت دست بکشد. در مقابل دولت تعهد نمود که جرايم بچه سقا و سيد حسين را عفو نمايد." لودين بيا د حرب وزير نه په تليفون کې و غوښتل چې " ...هشتاد و دو تفنګ و کارتوس با معاش و رتبه غوند مشري به هردو نفر، بچه سقا و سيد حسين داده شود." (فيض محمد، ١٦ غبار ٨٢١) په دې ډول دغو داړه مارانو، چې د قانون او شريعت پر خلاف يې خپل وطنوال وژلي او امنيت يې ګډوډ کړئ وو، سم له لاسه د ډسمبر په ١٢مه ددغسي رسمي حيثيت او رسمي مقامونو خاوندان شول چې پخپله به هم ورته حيران وو. حبيب الله کلکاني يو غريب، نالوستئ کليوال وو، خو ساده نه وو. د سفر او بندي توب کړاونو، او د ژوند نورو ترخو تجربو د هغه عقلي قوه پياوړې کړې وه، نو په دې فکر کې شو، چې پاچا کوم هغه سلوک چې له ګوډ ملا عبدالله سره کړئ وو، ممکن له ده سره هم هغسي وکړي، او له مينځ نه يې يوسي. د فيض محمد په الفاظو " ملا عبدالله با جمعي از بانيان فساد بعهد امان الله خان و سوګند قران در کابل امده به ياسا رسيد." (فيض محمد، ٣٢) حبيب الله ددې لپاره چې دی هم د ګوډ ملا په شان له مينځ نه يوړل نه شي، په سرای خواجه کې د احمد علي لودين په نامه له شخص پاچا سره په تليفون کې و غږيد، چې د ځان په اړه د پاچا امان الله په نيت پوه شي. دغه تليفوني مکالمه دمخه په تفصيل سره بيان شوې ده، کومې تليفوني مکالمې چې په ټول افغان ولس او په خاص ډول پخپله په پاچا امان الله ژور اثر کړئ، همدا مکالمه وه، خو پاچا په هغه وخت کې هغه په جدي ډول په نظر کې و نه نيوله.

پاچا د شنوارو د ځېلو لپاره له ټول افغانستان نه ایله جاري یا قومي ملیشیاوي وغوښتې- له لوګر، پکتیا (منګل، ځدران، ځاځي، ځمکني، مقبل، وزیر او احمدزي) نه ، له میدان، وردګ، غزني او بهسودو څخه، له پنجشیر، نجراب، تګاو، ریزه کوهستان او غوربند نه، له پغمان ، چاردهي نه، له مزار، قندهار، هرات او قطغن نه یې احتیاطي او نظامي پوځ هم وغوښته. (فیض محمد، ۱۸) خو دا یوه پروسه وه چې وخت، تنظیم او وسله وال کېدل یې غوښتل. د منظم پوځ پرخلاف چې هم وسله وال او هم د مسلکی افسرانو تر قومندې لاندې په لږ وخت کي د جنګ ډګر ته استول کېدی شي. حکومت به د مشرقي په غیر شنواري قومونو او خلکو اعتبار نه لاره، چې د هغوی ایله جاري یې نه وه غوښتې، سره له دې چې هغه په کم وخت او نسبتاً لږ لګښت سره تنظیم کېدلای او د شنوارو پرخلاف استول کېدلای شو. ډېره مهمه لا داده چې، په کابل کې منظم پوځ لا لږ وو چې حکومت دغسي لوی کار ته لاس واچاوه. په کابل کې چې منظم پوځ هر څومره وو، زیاتره برخه یې ننګرهار ته استول شوې وه. ستیوړټ په دغه وخت کې د کابل پوځ یو نیم زر ښیي. (ستیوړټ، ٤٣٨) نور لیکوالان په کابل کې په دغه وخت کې د پوځ د شمېر په اړه یا چوب دي، یا وایي چې کابل له پوځ نه خالي وو.

مهمه دا هم ده چې د حرب وزارت چارواکي او په سرکې یې پخپله وزیر، سردار عبدالعزیز، داسي کسان نه وو چې په دغسي اضطراري حال او غېر عادي ژمي کې د راتلونکو ایله جاریو تنظیم وکولی شي. ملیشیاوو ته له زېرمتونو نه وسلې ورکول کېدې، خو مشران یې د نامه او تجربې خاوندان نه وو. یوازې د احمدزیو د ایله جاري مشر مالوم وو، چې هغه میر غوث الدین وو. د ښار او چاردهي خلکو ته د هغو د کلانترو له لارې وسلې ورکړل شوې. ایله جاریو په کابل کې په پرله پسې راتګ سره دا سي حال جوړ کړئ وو، لکه په کابل کې چې حکومت نه وي.

له بلي خوا له تیلیفوني مکالمې نه وروسته حبیب الله ته خبره د مرګ او ژوند شوه. فکر به یې کاوه چې تر هغو چې امان الله په واک کې وي دې په افغانستان کې ژوندی پاتي کېدلی نه شي. خو له دې وروسته د پیښو په اړه لیکني سره توپیر لري. د بېلګې په ډول، فیض محمد (۱۸) وایي چې حبیب الله او سید حسین دواړو په ګډه اول چاریکار ونیوه، او بیا یې احمد علي په جبل سراج کې له اتلسو ورځو محاصرې نه وروسته تسلیمېدو ته اړ کړ ا و " احمد علي خان (با عده اي) از سواران نظام شاهي و پیاده به تخلیه ارګ جبل سراج رضا داده و عهدِ امانِ جانِ خود با ایشان در میان نهاده، قلعه و قورخانه و خزانه راکه در انجا بود با هژده ضرب توپ ماشینګن و قلعه شکن و مقداري از تفنګ به یاغیان تسلیم نموده، راه فرار جانب کابل را پیمود، و دزدان از تصرف این ارګ پادشاهي مکنتي از

پول نقد و اسلحه بدست اورده زیادتر دلیر و جسور شده، عزم حمله و یورش بر کابل جزم کردند." خو لیکوال عزیز هندي وایي چي دا یوازي سید حسین وو، چي د چاریکارو له نیولو نه وروسته یي جبل سراج کلابند او بیا یي حبیب الله پرې خبر کړ، او له هغه وروسته وو چي حبیب الله په کابل د حملې تکل وکړ. فیض محمد، په خپل پورته بیان کې، تېر وتلئ دئ. په بل ځای کې دی هم، د ستېیورټ په شان، په کابل باندي د حبیب الله بري د قوس ۲۲، ۱۳۰۷ ښیي او پر دې برسېره په هغو دوولسو ورځو کې، چي دی په کابل کې په ننبتو اخته وو، سید حسین هلته نه وو،که څه هم حبیب الله پیغامونه ورته استولي وو.

د لومړی برخې د دریم قسمت پای

لطفاً د لومړی برخې ، د لومړي او دویم قسمت لپاره

لاندینی لنک ته ورسی،

http://www.arianafghanistan.com/UploadCenter/Kakar_H/hassan_k_de_zamani_sistani_likano_pahakla_۱.pdf

http://www.arianafghanistan.com/UploadCenter/Kakar_H/hassan_k_de_zamani_sistani_likano_pahakla_۲.pdf

بیا نور